

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

1339
20 Kânunusânî 1338 (1923)

Münderecat

	Sayfa
1. -- ZAPTI SABIK HULÂSASI	1201
2. -- MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	1201
1. — <i>Elcezire muntkasında bir İstiklâl Mahkemesi teşkiline dair İcra Vekilleri Heyeti teklifi.</i>	1201:1209
2. — <i>Memaliki müstahlâta hakkında Karesi Mebusu Basri Bey ve rüfekaının tavrı.</i>	1209:1217

Cilt : 26

177 nci İnikat, 2, 3 ncü Celse

YÜZ YETMİŞ YEDİNCİ İNİKAT

20 Kânunusani 1339 Cumartesi

İKİNCİ CELSE

Açılma Saati : 1,5 (Sonra)

REİS : İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTİPLER : Süleyman Sırrı Bey (Yozgat), İbrahim Bey (Mardin)

REİS — Celsei hafiyeyi açıyorum. Efendim çok rica ederim, dinleyelim. Celse hafi olarak açılmıştır. Rauf Beyefendi izahat verecekler, dinleyelim.

HÜSEYİN RAUF BEY (İcra Vekilleri Reisi) (Sivas) — Arkadaşlar; İstiklâl mahkemeleri hakkındaki nikatı nazarınızı açık bir şekilde bilen bir arkadaşınızım. Elcezire cephesi için İstiklâl mahkemesinin teşkilini teklif etmeden evvel ariz ve amik düşünmüş ve uzun müddet teemmül etmiş bulunuyoruz. Arkadaşlar Meclisinize açık ve çıplak vaziyeti söylemek için bir celse hafiyenin akdini istedim. Bazı rüfeka aleni olsun dediler. Bu maruzatımdan sonra aleni olsun dersiniz çekinen ben değilim efendim. Fakat menfaati vataniye beni hafi celse talebine sevk etmiştir. Hiç bir şeyden çekindiğimden değildir. Arkadaşlar bir misakı millimiz vardır. Bunun harfiyen istihsalı için burada bulunuyoruz. Hikmeti vücudumuzun esası da budur. Bu misakı milli hudutları dahilinde ve geçenlerde Ziya Beyin izah ettiği veçhile bir de Musul ve Musulun toprak madden meselesinden daha çok şamil mahiyeti mahsusası vardır. İcabında burayı kuvvetle almak için her türlü istihzaratta bulunuyoruz. (Bravo sesleri.) - fakat bu istihzaratımız sabır ve tevekkülümüze rağmen nesayih ve irşadımıza, her türlü teşvikatımıza rağmen ve her türlü mesai sarfettiğimiz halde maatteessüf müsbet, müsmir olamıyor. Sebebi asker oluyor, bu kadar mahrumiyete rağmen elbise buluyor, tüfenk veriyoruz, silâh veriyoruz. Dört defa teçhiz ettiğimiz bu kısım asker firar etmiştir.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Demek askeri ceza kanunu kâfi değil mi?

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Salâhattin Beyefendi; askeri ceza kanunu vardır ve tatbik edilmiştir. Tatbik eden arkadaşınız da Cevat Paşa Hazretleridir. Onun ne kadar kanunperver olduğunu Salâhattin Bey arkadaşımız bizim kadar da tasdik buyururlar. Cevat Paşa buna rağmen her hafta vaziyetin mühlik olduğunu izah ede, ede biz mecbur ol-

muşuzdur. Böyle teklifte bulunmağa. Vaziyet o kadar mühliktir ki arkadaşlar. (Kabul sesleri.) Vaziyet o kadar endişenâkdir ki, inşallah muhtaç olmayız. Fakat muhtaç olupta fiilen istihsal etmekte lâzım olduğundan elimiz havada kalmak tehlikesi vardır. Şimdiden bunu biliniz. Bir de biz oraya kuvvet tahşit etmek için Erzurum'dan iki ay vatan evlâtlarını köstebek gibi karın içinden sürdük, getirdik. Efendiler, o mıntıkânın adamları firar ediyor. Onun için arkadaşlar elim vatani zaruret vardır ve en kanuni şekli mücbir bunu gördük. Arzu buyurursanız bu malumattan sonra teklifimizi kabul etmezseniz vatan benim kadar sizindir. Misakı milli benim kadar sizindir. Siz ne ferman buyurursanız o olacaktır. Fakat düşünüp kararınızı veriniz.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Bu kadar azim buyurduğunuz gibi bu kadar kaçak adamları İstiklâl mahkemeleri tutacak mı?

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Son tedbirimizdir. Eğer o da tutamazsa tehlike mevcuttur.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Ziya Beyin suallerine cevap vereceğim bir kere. Suallerinize birer, birer cevap verebilirim. Heyeti umumiyesine cevap veremeyeceğim. Oradaki vatandaşlarımız da hepimiz kadar vatanperver zevattır. Fakat ahvalin, zamanın biriktirdiği elemli evsa dolayısıyla bizim gibi açık göremiyorlar, o itibarla askere gelmiyorlar, gelmek istemiyorlar, ülfet etmemişler. Bir çok tedabir vardır. Siz de bilirsiniz, ben de bilirim. Ben de aşiretçilik etmiş bir adamım. Fakat onlar Meclisi Âliniz nazarında gayrı kanuni telakki edilir. Biz bunu da istemedik. Bizim istediğimiz Meclisi Âlinizin kabul ettiği ahvali fevkalâde tatbik ede geldiği, fevaidi görülen bir şekli oraya tatbik edip son bir tecrübe ile bu işin önüne geçmek istedik ve salâhiyeti de yalnız asker firarilerine münhasır olmak üzere istedik. İşte efendiler, biz böyle düşündük ve siz nasıl düşünürseniz öyle olacaktır.

Vicdanen bu dakikadan itibaren iki noktadan müsterihim. Birincisi vaziyeti size arz ettiğimden, ikincisi

bundan sonra olacak avakip sizin kararınızla olacaktır.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Yalnız asker firarilerine ait olduktan sonra kabul ederiz. Reis Bey, asker firarilerine ait olmak üzere reyeye koyunuz.

NUSRET EFENDİ (Erzurum) — Reis Bey; bir sual soracağım, Rauf Beyefendi, bu adiyen firar mıdır? Yoksa siyaseten bir firar mıdır? Mütalaanızı dinlemek isterim.

RAUF BEY (Devamla) — Bu sualinizden evvel arz ettim ki: adiyen firardır, askerden firardır.

YUSUF ZİYA BEY (Bitlis) — Cehalet neticesi; o mıntaka halkının da bu gayeden başka düşündükleri yoktur.

REİS — Efendim, Heyeti Vekileden bu tezkere geldi ve bu tezkerenin müzakeresi bugün hafiyen cereyan ediyor. Rauf Beyefendi bugün müzakeresiyle ka-

bulünü rica ediyor Heyeti Celileden. (Söz istiyoruz. hakkı kelamımız yok mu? sadaları.)

LÜTFİ BEY (Malatya) — Bize hakkı kelam yok mu?

REİS — Siz söz söylemeyin demiyorum.

LÜTFİ BEY (Devamla) — Beni hakkı kelamdan ıskat mı ediyorsunuz?

REİS — Hakkı kelamdan ıskat yoktur efendim. Müzakere edecek miyiz, etmeyecek miyiz? Reyeye konacak. Efendim Rauf Beyefendi celsei hafiyeye istedi ve bugün ruznameye alınarak müzakeresini teklif ediyorlar? Fakat ruznameye alınmayan mesaili bendeniz müzakereye vazedemem; reyî âlinize arz ediyorum. Evvelâ bugün bunun her şeye takdimen müzakere edilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Kabul sesleri.) Ekseriyeti azime ile bugün müzakeresi kabul edilmiştir efendim. (Söz istiyoruz sesleri.) Efendim müsaade buyurun, geçen celsei hafiyeye ait zabtı sabık hulâsasını okuyacağız.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

YÜZ ALTMİŞ ALTINCI İNİKAT

1 Kânunusani 1339 Pazartesi

ÜÇÜNCÜ CELSE (Hafi)

Ali Fuat Paşa Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikâat Hasan Beyin beyanâtı istima olunduktan sonra bu mesele hakkında Heyeti Vekilece bir karar ittihazıyla bilâhara Meclise arzına dair İzmir Mebusu Tahsin Beyle rüfekasının tavrı kabul olundu. Adli kapitülasyonların ilga edilebilmesi için bitaraf hükümetlerden adliye müşavirleri celbine dair İsmet Paşadan mevрут telgraf kıraat ve müzakere olunarak

teklifinin musip görüldüğüne ve o suretle harekette serbest olduğunun işarı için Heyeti Vekileye salahiyyet itasına karar verilerek celsei aleniyyeye geçildi.

Reis	Kâtip
Reisisani	Van
Ali Fuat	Hakkı

Kâtip
Kayseri
Atıf

REİS — Efendim zaptı sabık hakkında mütalaa var mı? Zaptı sabık aynen kabul edilmiştir efendim.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — *Elcezire mıntakasında bir İstiklâl Mahkemesi teşkiline dair İcra Vekilleri Heyeti teklifi.*

REİS — Söz Lütfi Beyin buyurun.

LÜTFİ BEY (Malatya) — Efendim, bugün vilâvatı şarkiyede istiklâl mahkemesinin teşkil ve reis ve azalarının gönderilmesi heyeti vekileden teklif ediliyor. Fakat gerek istiklâl mahkemeleri ve gerek divanı harbi örfiler gibi elde bulunan kavaninin tatbiki ile tatmini maksadın kâfi olamadığı tahakkuk ettiği zamanlarda vaki olur; Halbuki asker firarileri için istiklâl mahkemesi isteniyor. Elde bulunan Askeri Ceza Kanununun tatbiki ile maksat temin edilememiş midir? Bu meselede Meclisin hakiki kanaatini istih-

sal edebilecek malumat var mıdır? Cephe kumandanının böyle keyfe mayeşa istiklâl mahkemesi istemek ve mahakemi cezaiyye askeriyeyi tatil ederek böyle bir mahkemei fevkalâdenin izamını istilzam eden esbabı hakikiye, Meclisin kanaatı hakikiyesini tatmin edilecek mahiyette midir? Değil midir? Evvelâ bunu, sonra, istiklâl mahakiminin esasen hikmeti vasfı, hikmeti tesisi hiyaneti vataniye mücrimininin tecziyesi maksadını müstenit idi.

LÜTFİ BEY (Devamla) — Garp cephesinde zaten asker firariliği de yine haricin telkinat ve teşvikatına ve maksadı mahsusa matuf idi. Böyle cehilden mürekkep değildi. Bununla beraber harbin en had

devresinde bulunduğumuz zamanda garp cephesindeki istiklâl mahakiminin tesirâtı munzammasını Meclisin maksadı âlisi dairesinde ika edemediğine kanaati kâmile husulünden sonra kâmilen ilga buyurdunuz.

YUSUF BEY (Denizli) — Hayır mesele öyle değil;

LÜTFİ BEY (Devamla) — Halbuki bugün o, ilga edilmiş olan mahakimin vilâyatı şarkiyede yeniden tesis hiç bir akıl ve mantıkla kabili telif değildir.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Sizin muhakemenize göre öyle olabilir.

LÜTFİ BEY (Devamla) — Tenkit buyurabilirsiniz, ben burada milletvekili sıfatıyla içtihadımı söylüyorum.

ZAMİR BEY (Adana) — Misakı millîden vaz mı geçiyorsunuz?

LÜTFİ BEY (Devamla) — Hayır geçmiyorum. Yalnız istiklâl mahakiminin yapacağı icraatın derecesi ve o muhitte nasıl bir tesir husule getirebileceğini de Heyeti Vekilenin biran için tahattur buyurmasını rica ederim. Tahattur buyurmazsanız o muhitin ahvaline vâkıf olan Heyeti Celilenizden temenni ediyorum. Ekseri kanunlar vardır ki : Şekli kanunîsi itibariyle musip ve muvafık görülür. Fakat tatbikatta birtakım aksülameller husule getirir. Bunun için vilâyatı şarkiyeye muhitinin ahval ve mizacıyla bu teşkil edeceğimiz istiklâl mahkemesinin icraatı arasında hakîki maksadımızı temin edebilecek surette hüsnü netice vereceğine kanaat hâsıl olmuş mudur? Bu kanaatin husulünden sonra eğer istiklâl mahkemesinin teşkili olmadıkça ve bu maksadın temini başka suretle kabil olamayacağına Heyeti Celileniz de kani olursa zaten rey ve irade sizindir. İstedığınız gibi icraatımızı ifa edersiniz. Yalnız hakiki sebepler üzerinde tetkikat ve imali fikrederek hakiki kararlar vermenizi rica ederim.

HÜSEYİN RAUF BEY (İcra Vekilleri Heyeti Reisi) (Sivas) — Aziz Lütfi Beyefendinin mantıksızlıkla tefsir buyurdıkları Heyeti Vekilenin tezkeresini bir kaç cümle ile izah edince zaruretle kabul edeceğine em'n olduğum icabatı mahalliyenin en mantıkî metalibatındandır. Buyurdular ki : (İşitemiyoruz sesleri) İşittirecek kadar söylediğim zaman bazı arkadaşlarımızın sokaktan işitiliyor diye şikâyet ettikleri vakidir.

Buyurdular ki : İstiklâl mahkemesinin sebebi ihdası hiyaneti vataniyedir, beyefendi, hiyaneti vataniye telâkkidir. Bu telâkkii tespit eden çerçeve içine

alan da kanunun çerçevesidir. Bendenizin zannettiğim bu İstiklâl Mahkemeleri Kanununun maksadı vazî asker firarileri içindir. Ondan sonra teşmil edilmiştir. İstiklâl mahkemeleri diğer hiyaneti vataniye cürümlerine de karışmaya başlamıştır. Bu noktai nazarınızı tashih buyurmanızı rica ederim.

Buyurdular ki Acaba bu ihaneti vataniye midir? Yoksa Heriden beri cehil dolayısıyla midir? Yoksa tesirâtı hariciyenin teşvikiyle midir? Efendiler, bu, Anadolu'nun bir kısmında tatbik edilirken silâh altına gelmeyen askerler haricin teşvikatiyle mi geldiler? Hain mi idiler? Beyler, hepimiz biliyoruz ki : İstihsaline çalıştığımız ve cenabı Hakka çok şükürler olsun, çok yaklaştığımız gayeyi istihsal etmeye başladığımız zaman milletimiz bihakkın harpten yorulmuş bir halde idi. Bu yorgunluğa rağmen bu davayı başarmak için ona tevessül ettik, bunu yapamaz diyenler ya memleketi bırakıp kaçtılar veyahut da fena bir vaziyete düştüler. Biz bugün davamızın neticesini tespit etmekle meşgulüz. Neticesini kaileştirmekle meşgulüz) Arz ettiğim gibi yakın zamanda da inşallah muvaffak olacağız.

Bir kıtamız vardır ismi Musul'dur. Bunun maden ve toprağından ziyade vilâyatı şarkiyemiz noktai nazarından çok mühim ve çok hayatidir. Bunu, müzakere ediyoruz. Fakat muhasımımız çok entrikan, çok dessus ve bununla beraber çok âlim bir düşmandır. Karşımızda bununla uğraşıp, uğraşıp muvaffak olmadıktan sonra sözü silâh söyleyecektir. Yalnız şunu kemâlî iftiharla arz edebilirim ki mânen ve maddeten milletimiz muhasımımıza o muntıkada hâkimdir. Fakat bu hâkimiyeti - bu manevî, maddî hâkimiyeti temin edecek silâh adededir. Netice itibariyle işte biz, bunu temine çalışıyoruz. İnşallah silâh patlamasına da lüzum kalmadan temin edilecektir. Fakat her ihtimale karşı küfenk tedarik ediyoruz. Nasıl tedarik ettiğimizi bilirsiniz. Elbise tedarik ediyoruz, nasıl tedarik ettiğimizi biliyoruz. Elbise gidiyor. Ertesi günü gidiyorsunuz bir de bakıyorsunuz ki falan aşiret reisinin nezdine kaçmış (Gürültüler) müsaade buyurun. efendiler, beyler, arkadaşlar; bu arkadaşınız da aşiretçilik nedir, aşiret nedir, tesiri nedir, reisi nedir? Bilenlerden bir âcizim. Bunlarla pek çok zaman beraber yaşadım. Bunun için diğer çareler de vardır. O Aşiret reisini çal yaka edip getirmek, bir verere hapsedip, tehdit edip kalebent etmek. Fakat o vakit hepiniz bağıracaktınız - ve bihakkın bağıracaksınız - diyeceksiniz ki, örfi hareket ediyorsunuz, rayrı kanunî hareket ediyorsunuz diyeceksiniz (hayır, hayır sesleri) Müsaade buyurun beyefendiler. Biz

şimdi bunu yapabilmek için en hafif en âdil bir tarzda; insanın en yüksek hakkı beşeriyeti olarak müdafaaasını kullanarak yaptırmak için âdil bir istiklâl mahkemesi istiyoruz. Karşınızda efendiler; hainlik e.tiler mi? Bilmem ne yaptılar mı, lüzumu var mıdır? Değildir efendiler. Maslahatın, müdafaaı vatanın, istiklâli vatanın icabettirdiği son bir şekil olmak üzere bunu tatbik edeceğiz.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Müsaade buyurun bir sual sorayım. Böyle bir teşkilâtı bundan bir ay evvel vücuda getirmek muvafıktı, makuldü. Bugün böyle bir şey yapmak için çok geç kalınmıştır. (Gürültüler)

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) — Salâhattin Bey kendinizi müdafaa ediyorsunuz.

SALÂHATTİN BEY (Devamla) — Rica ederim efendiler müsaade buyurunuz. Benim ne söylediğimi sonra anlarsınız. Musul'un şu veyahut bu tarzda halolunacağından dolayı burada istiklâl mahkemesinin mi teşkili münasiptir? Yoksa, orduyu bir ay evvel mi hazırlamak lâzım idi. Bugün bendeniz, sizin vaktiyle vaktinizi uyuyarak geçirdiğiniz için bence çirkin bir hal hâsıl oluyor. Bugün orada istiklâl mahkemesi teşkil ediyoruz diye gazeteler ilân edecekler. Binaenaleyh vaziyeti kendi içinizde idare ediniz. Vaziyetin ehemmiyeti malûmdur. Böyle işaelere meydana vermeyerek orada orduyu kuvvetli göstermeniz lâzımdır. Yoksa hakikaten bu meselede çok geç kalıyorsunuz.

TUNALI HİLMİ BEY (Devamla) — O halde biz istical edelim.

HÜSEYİN RAUF BEY (Sivas) — Bu, sual değildir. Salâhattin Bey.

SALÂHATTİN BEY (Devamla) — Niçin geç kaldığınızdan muaheze ediyorum.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Suale soracaktınız da neticesi başka çıktı öyle mi?

SALÂHATTİN BEY (Devamla) — Niye bir buçuk ay evvel yapmadınız diyorum.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Müsaade buyurun arz edeyim de sükûnet bulursunuz. Bendeniz bu kadar gülünç itabınıza vesîle olduğumu zannediyorum.

SALÂHATTİN BEY (Devamla) — Hayır efendim fikrimi arz ediyorum.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Arz edeyim. Beyefendi buyurduğunuz gibi geç kalmadık ve o iddianı isbat ederim. Bizim hareketimiz Meclisi Âlinin tahayyülâtına tabi olmaktan başka bir şey değildir.

Bunu pek iyi biliyorsunuz ki üç ay evvel İzmir için muhtelif eşkâlde mahakim teklif ettik. Hâlâ intaç edilmedi. Kabahatli ben miyim? Günahkâr ben miyim?

SALÂHATTİN BEY (Devamla) — O başka maksat.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz. Heyeti Aliyenizin istiklâl mahakimliği hakkındaki noktai nazarını intihap etmemekle, uzatmakla bütün ret etmekle mükerrer ahval tahtında şahit olmuş bir arkadaşınız olmakla ben ne yapabilirim? Söyleyin?... Kanun haricine çıkmamak için her türlü vesait müracaat ederek irşat ile, tenvir ile, teşvik ile bu mıntıkada istiklâl mahkemesine ihtiyaç gösterilmemesi için çalıştık. Binnetice huzuru âlinize geliyorum. Bunda da ben günahkâr isem bunu da kabul ediyorum. Rica ederim münakaşa etmiyelim. Sizin de vaktiniz beyhude geçmesin. Mahkemeyi bir an evvel intihap buyurarak gönderiniz (Reye sesleri) - Bunu arz ediyorum.

LÜTFİ BEY (Malatya) — deminki izahatımda, bendeniz esasen oradaki ahalinin zaman, zaman hadise isyanının vukuunda vaki olduğu için istiklâl mahakiminin teşkiline o zaman lüzum görülüyordu. Yoksa asker firarilerini istihsal maksadiyle değil idi, o firarilerin kısmı azamî hadisei isyanıyede...

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Lütfi Bey; bana sual mi soruyorsunuz?

LÜTFİ BEY (Devamla) — Yani demek istiyorum ki sual ettiğim şudur : Arz ettiğim noktada o muhtılın kabiliyeti tatbikiyesi itibariyle husule getireceği aksülamelleri de bir kere nazarı dikkate... (Ne aksülamelleri sesleri), (Gürültüler)

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Efendim, istiklâl ve istiklâlimizi temin için çalışıyoruz. Aksülameller değil, biz vaktiyle teknil mevcudiyetimizi ortaya koyduk. Binaenaleyh orada mevcut olan kardeşlerimizin de bizimle beraber yaşamak için azmü iman etmiş olduklarını biliyorum.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Yüzde doksan dokuz buçuğu böyledir.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Yüzde yüzü böyledir. Oradaki aşiret reisi olanlar cahil adamlardır. Hakikati anlayınca derhal yanlış fikirlerinden vaz geçeceklerdir. Yani aksülamel olup ne yapabilirler? Nihayet sözünü dinletecek gayet kuvvetli ve inhilâl kabul etmez bir Meclis ve onun hükümeti vardır. Babayiğit olan tallihini tecrübe etsin.

FEYZİ BEY (Diyarbakir) — Arkadaşlar; bu meselede benden daha ziyade, o vilâyeti temsil eden me-

bus arkadaşlara hitap ediyorum. Hepiniz elinizi vicdanınız üzerine koyunuz. Belki ben Diyarbekir'i biliyorum. Fakat Bitlis'i bilmem. Şehir halkından maada taşralarda köylülerimizin, ağalarımızın ötedenberi bu meselede alışmadıklarından dolayı firar ederler ve bunu hepimiz benden iyi bilirsiniz. (Bravo sesleri)

EMİN BEY (Ergani) — Sende de var, bende de var. Hepsinde de var. Bu İstiklâl mahakimi gitsin. Hepsinin de foyası meydana çıkar.

FEYZİ BEY (Devamla) — Efendim, arz edeyim. Yani Salâhaddin Bey biraderimize söylüyorum. Cevat Paşa Hazretleri cidden orada asayişin tesisi hususunda bizzat bütün muntıkayı gezdi ve hatta bir çok aşiret reislerini de celbetti. Bunları ayrı, ayrı vazife vataniyelerine davet için her ne lâzımsa, yani telkinat ve sairede bulundu. Mal hususunda para hususunda diğer hususta azamî muavenette, fedakârlıkta bulunuyorlar. Fakat maatteessüf vazife vataniyeye ötedenberi alışmadıklarından buna bir çare bulunamadı ve bunu ben kendi nefsimde, kendi çiftliklerimde şey ettiğim halde imkân bulamadım. Yani bütün şehir halkı ihtiyat zabıtlarını vazifesine davet etmişlerdir. Fakat köylerde bütün ağalar - ben hakikati arkadaşlara söylüyorum. Oraya vukufu olan arkadaşlara... - Askerî firarilerini silâhlarını yanında bırakmak içindir.

EMİN BEY (Devamla) — Yine kumandanlarınız yapıyor.

FEYZİ BEY (Devamla) — Yok müsaade buyurun en evvel kusur bizimdir. Bunu hepimiz itiraf ederiz. Eğer cehalet ananevi bir şey... Yüzde kırkı geliyor, yüzde altmış kaçıyor. Son zamanlarda gelenler de silâhlarını alıp gidiyorlar. Bu lüzum da yalnız asker firarilerine aittir. Lütfi Beyin dediği gibi isyan filan katiiyen başka bir şey yoktur. Bunun binde bir ihtimali bile yoktur. Halk bu fikirde değildir. Bu endişelerle buraya heyetler gönderdik idi. Bunların binde biri yoktu. İzmir zaferi de yoktu. Endişe yoktur. (Bravo sadaları) Bu cehalet saikasıdır. Halk azamî surette bu memlekete merbut ve bu milletle beraber yaşamak istiyor. Rica ederim bir kaç menfaatperestün belki menfaatine mani olur. Yoksa bunu kendi dairei intihabiyem arkadaşları pek iyi takdir ederler. Herkes kendi dairei intihabiyeleri namına ellerini vicdanlarına kohlarsa benim sözüme iştirak ederler. Benim dairei intihabiyemde yalnız yüzde altmış en ziyade vazife başında hudut başlarında yine Diyarbekir vilâyeti ahalisi olduğu halde kazalarımız halkı maatteessüf iştirak etmiyor. Nasayihin

faidesi yoktur. Bendeniz ahzı asker dairelerine gittim. Bizzat şiddet göstermedikten sonra bir şey olmaz ve imkân yoktur. Bu lâzımdır. İstiklâl Mahkemesi yalnız askerî firarilerine munhasır olmak üzere...

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Yalnız askerî firarilerine tahsis etmeyin. Zabitanın sui istimali de vardır. Onlara da teşmil ediniz. Yalnız askerlere inhisar etmesin.

FEYZİ BEY (Devamla) — Evvelkine taraftar olduğum gibi buyurduğunuz da taraftarım yine takdir Heyeti Celilenize aittir.

HÜSEYİN RAUF BEY (İcra Vekilleri Heyeti Reisi) (Sivas) — Buyuruyorlar ki bu zabıtana da olmayacak mı? Efendim, rica ederim. İstirham ederim zabitan melek değildir. Günahkârları olabilir, muhtelâ olabilir. Eğer bunlar askerî firarını teshil ediyorlarsa derhal bunlar İstiklâl Mahkemesinin hükmü içerisinde girer. (Pekâlâ sesleri)

REFİK BEY (Konya) — Suiistimalâta mani olursa firarın önü alınır, mesele budur. Bunun etrafındadır.

YUSUF ZİYA BEY (Bitlis) — Bendeniz o muhtelâ mebusu sıfatıyla, efendiler : İstiklâl Mahkemesinin lüzumuna kanîim ve İstiklâl Mahkemesine ihtiyaç vardır.

BİR MEBUS — Zaten bunu inkâr eden yoktur. Yalnız mahzuru vardır.

YUSUF ZİYA BEY (Devamla) — Yalnız hükümet, Rauf Beyefendi bendenize şu teminatı versin. İstiklâl Mahkemeleri hükümleri gayri kabili tehir ve ihmal olmayacak surette her tarafta icra edilebilecek ve her fert hakkında kabili tatbik olabilecektir. Bu teminatı verdikten sonra bendeniz tekrar ediyorum o havalide İstiklâl Mahkemesine ihtiyaç vardır. Şimdi müsaadenizle, affınıza mağruren bir şey daha arz edeceğim : O havalîyi şöyle çerçeve halinde gözönüne getirdiğiniz zaman yer, yer birer aşiret ağası, birer müstebit, birer mütegalibe yaşadığını görürsünüz. Bu gayri kabili inkârdır. Yani o muhtelâ olmamız itibariyle itiraf ediyorum. Bu ağanın her birinin ayrı, ayrı üç yüz, dört yüz, beş yüz, hatta iki bin kişilik kuvvei müsalahası vardır. Bir asker firarisi firar etti mi o ağaya iltica ediyor. Ağa onun tüfengini de alıyor, yanında onu besliyor. Hükümet bunu biliyor, bütün memurini mülkiye biliyor. Fakat ağaya bunu ver, silâhını ver demiyor. Efendiler, İstiklâl Mahkemelerinin hükmünü ağaya ver demekle beraber, ağayı da tecziye etmekle beraber bu hükmü icra edebilecekse maalmemnuniye buna taraftarız.

Efendiler maâşşükran kabul ediyoruz İstiklâl Mahkemeleri gitsin. Fakat maatteessüf İstiklâl Mahkemelerinin hükmü icra edilmeyecekse son bir tehdit olarak onların üzerinde bulduğumuz bir neticeyi de elden kaçırmak istemiyelim. Çünkü onları o suretle tehdit ediyoruz. Her tarafa İstiklâl Mahkemeleri gitti. Gelir şöyle yapar böyle yapar diye tehdit ediyoruz. Sonra bu kuvvetimizin de boş olduğunu görürlerse iyi bir ekfâr vermez. Arkadaşlar Rauf Beyefendi buyurdular ki : Askerler firar ediyorlar. Bu gayri kabili inkârdır. Bunun yani firarın bir kaç mahiyeti vardır. Buradaki firar mahiyeti yalnız cehalettir. Cehaletle beraber o ağanın onları himaye edeceğine dair olan kanaatlerdir. Binaenaleyh vilâyatı şarkiyeyi muntazam bir muhit haline getirmek için yalnız İstiklâl Mahkemeleriyle bendeniz iktifa edemem. Vilâyatı şarkiyede ciddi ve hakiki bir islahat yapılmasını istirham edeceğim. Bin üç yüz senedenberi son sistem yaşar bir muhitteki Berranî namıyla bir müstebit yaşar, mütegalibe yaşar ve katil yaşarsa o muhitte hiç bir vakit mülk olmaz, idare olunmaz. (Bravo sadaları) Hükümetin hiç bir vakit hükmü oraya girmemiştir. Hükümetin manası oraya girmemiştir. Ben bunu milletin bir vekili sıfatıyla Heyeti Celilenizden temenni ediyorum. Arkadaşlar zannetmeyiniz ki o millet haındirler. Hayır arkadaşlar orada yaşayan o millet o inşanlar cahildirler. Onları cahil bırakan ve cahil yaşatan yine bu hükümettir. Çünkü o ağaları besliyor o ağaların bir çok tegallüp neticesinde o hali vücuda getiriyor ve ondan da bu gibi vakayi zuhur ediyor. Harbi Umumî her tarafı yaktı, yıktı. Emin olunuz vilâyatı şarkiyenin ekseri yerlerini sahrayı kebre çevirdi. Fakat maatteessüf o mütegalibe o havaliye dönmekle beraber yine eski sistemde teşkilâtı yaptı. Yine eski sistemde bu milletin başına belâ oldu. Bugün o havali halkına girdiniz sorunuz her hangi bir köylüyü konuşturursanız konuşturunuz hükümetten şikâyet etmiyor. Başındaki o ağadan şikâyet ediyor. Feryat ediyor, bağırtıyor Hükümet o ağayı getiriyor o ağayı ta yukarı başta oturtuyor. Onu gördüğü vakit köylü o ağaya itaat ediyor. Ne vakit ki o ağaya silâhlarını tevcih eder, işte o vakit o muhitte asker de kaçmaz. O muhitte adâfet te temerküz eder her şey olur. Her suretle de o muhitten istifade edilir. Fakat Rauf Beyefendi evvel bevvvel bu köylerde bendenizi temin etsin ki İstiklâl Mahkemesi orada seyyanen hükmünü icra edecek o ağaları getirecek, celbedecek, ben de ondan sonra kanaat edeceğim ki : İstiklâl Mahkemelerinin hükümleri orada hakiki bir icraat yaptı ve hakiki bir

faide gösterdi. Yoksa İstiklâl Mahkemesi göndermekle o muhitte bir tethiş yapmak imkânı yoktur.

REİS — Efendim; müzakerenin kifayetine dair iki tane takrir var.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. İstiklâl Mahkemelerinin sureti şekli ve salâhiyetleri hakkındaki kanun daîresinde ifayı vazife etmek ve pazartesi günü intihabat icra edilmek üzere ruznameye geçilmesini teklif ederiz.

Saruhan

Biga

Reşat

Hamdi

Çorum

İsmet

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Müsaade buyurunuz. Bunun için söz istiyorum.

REİS — Efendim bir takrir daha var okunacaktır :

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Bu gibi mesaili vataniyede hükümetin vazifesini teshil etmek cümlemizce matlup ve mültezimidir. Asker işlerinden başka mesaili ile iştiğal etmemek üzere Elcezire cephesine İstiklâl Mahkemesi izamını teklif eyleyiz.

21 Kânunusani 1339

Erzurum

Erzurum

Salih

Süleyman Necati

Karahisarısahip

Ahmet Şükrü

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Hükümet reisi yalnız askerlere mahsus olmak üzere teklif ediyor. Hükümet gayet sarîh olarak İstiklâl Mahkemesini askerlere mahsus olarak talep ediyor. Bunun gayrisi bir şey kalmamıştır.

YUSUF ZİYA BEY (Bitlis) — Rauf Beyden bir teminat istemiştım. O teminatı versin.

NECATİ BEY (Saruhan) — Efendim, verilen bir takrirden İstiklâl Mahkemesinin yalnız askerî mesaili ile iştiğal etmesi talep olunmaktadır. Efendiler, İstiklâl Mahkemesinin kanunu umum için yapılmıştır. Meclisi Âli yalnız askerlere mahsus olmak üzere kanun yapamaz. Millete ait bir kanundur. Hiç bir ferdin hiç bir kimsenin bu kanunun haricinde kalması imkânı yoktur. Kanunlar umumî olarak çıkar. Asker firarisine sebebiyet verenler emin olunuz mülkiyeden olabilir, kumandan olabilir, vali olabilir. Binaenaleyh İstiklâl Mahkemesinin dairei şümuhü umumî olmalıdır. Onun için askerlere ayırıp tahdit etmek olmaz.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Yalnız firar meselesinde.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Bu tahrir bendenizdir. Mamafih teklif talepden başka bir şeyi ihtiva etmiyor. Hükümetin talebini biz de kabul ediyoruz. Hükümet askerî işleriyle uğraşmak için bir İstiklâl Mahkemesi istiyor. Biz de onu talebî veçhile kabul ediyoruz. Bendeniz başka şeylere de teşmil etmeyi mahzurlu görüyorum. Açık söyleyelim. İntihap zamanı hulûl ediyor.

İSMET BEY (Çorum) — O vakit ilga ederiz.

SALİH EFENDİ (Devamla) — O halde söylemek icabetmiyorsa hükümetin teklifini kabul ediyoruz. Başka bir şeye lüzum kalmıyor. Hükümetin askere müteallik olan İstiklâl Mahkemesi talebini kabul ediyoruz.

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Millîye Vekili) (Karesi) — Efendim, hükümetin noktaî nazarı asker firarilerine müteallik mesail içindir. Muamelâtta yalnız askerler değil, fakat asker kaçırılanlar olur, sivil de olur, memur da olur, jandarma da olur. Fakat hepsi firarilere mütealliktir. Bunun hakkındaki muamelâtı hükümet bahsetmeye lüzum görmemiştir. Askerî muamelâtına müteallik...

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Efendim, bizde onu kabul ediyoruz.

NECATİ BEY (Erzurum) — Reis Bey, tahrir mesaili askeriye demektir. Öyle yazılacaktır.

KADRİ BEY (Siirt) — Bir sual soracağım efendim. İstiklâl Mahkemeleri aşair hakkında seyyanen hükküm verebilecekler midir?

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Millîye Vekili) (Karesi) — Efendim, İstiklâl Mahkemelerinin hükmünü tatbik için hükümetin jandarması kâfi gelmezse asker vardır. Asker ile onlara tatbik ettirecektir.

KADRİ BEY (Devamla) — Çünkü bunlardan kim firar ederse onlara iltihak ediyorlar. Şimdi onlar hakkında tatbik edilmedikten sonra oraya İstiklâl Mahkemelerinin gitmesine hiç lüzum yoktur.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Divanı harplerin kararı İstiklâl Mahkemelerinin kararı gibi katî ve seri olamaz. Onlar bir çok kuyut ve şurut ve bir çok makamattan geçer. Onun için İstiklâl Mahkemeleri istiyoruz...

KADRİ BEY (Devamla) — Yalnız askerlere ait olduğunu temin buyurun. Vilâyatı şarkiye namına müttefikan kabul edelim.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Cephe kumandanı diyor ki : Divanı harpler kâfi gelmiyor. Daha kuvvetli tedbirler düşününüz. Firar eden, ettireni, rüşvet alıp kaçırılanları bütün muhakeme edecek. Hüküm

Meclisi Âlinîzden geçecek. Hükümet o hükmü tatbik edecek. Şube memurunu da tecziye edecek. Müsebbibi olanları tecziye edecektir. Evvelâ onları tecziye etsin efendim.

NACİ BEY (Elâziz) — Hiç bir ahzi asker şube reisi yoktur ki bu işlerle alâkadar olmasın.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Onlar kaçınıyordu. Gidecek olan İstiklâl Mahkemesi onlara ceza verecek.

KADRİ BEY (Siirt) — Meselâ bir adam kaçmış. Aşaire iltica etmiş. Hükümet onu celbetmiyor. Gidecek İstiklâl Mahkemeleri bu aşaire iltica eden adamları getirmeyecek ise bu mahkemeye hiç lüzum yoktur.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — İstiklâl Mahkemesi karar verecektir. Hükümet o vakit getirecektir. İcaap ederse silâh istimal edecektir.

KADRİ BEY (Cevaben) — O halde kabul ederiz.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) — Efendim, Heyet Vekile, Meclis azalarına divanı harp heyetinin azalığını teklif ediyor. Bendeniz kendi hesabıma; memlekette kanunu hâkim kılmaya ve tatbik etmeye çalışan arkadaşlara bir kül halinde bulunan bir kanunun bir kısmının tatbikine salâhiyet verilip te bir kısmının tatbikine salâhiyet verilmemesi meselesini şayanı hayret görüyorum. (Kanun böyledir, sesleri). (Gürültüler)

REİS — Efendim, oturalım rica ederim.

REFİK ŞEVKET BEY (Devamla) — Efendim, böyle bir İstiklâl Mahkemesine kocaman bir sahayı vererek iş gördürmekten ise Heyeti Vekileye akıl öğreteyim. Bir tane İstiklâl Mahkemesi yapacağına, bir kaç tane divanı harp yapsın daha çabuk; daha seri, daha müessir, ve daha iyi iş görür. İstiklâl Mahkemelerinin en büyük nüfuzu...

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Reis Efendi; benim sözüm vardır. Sıram gelmişti. Bana söz vermediniz. Benim de söyleyeceğim ve bu suretle Heyeti Celileyi tenvir edeceğim sözler vardır, söz isterim.

REFİK ŞEVKET BEY (Devamla) — En büyük nüfuzu asker sevkettiğinden dolayı değildir. Hükümet idaresinde amir olanlar üzerinde amir olduğundan dolaydır. Binaenaleyh şakaveti irtikâp eden bir adama İstiklâl Mahkemesi dönüp bakmayacaktır, kulaklarını tıkayacaktır. İstiklâl Mahkemesinin bulunduğu mıntakada sulüstimal yapılacaktır. Sonra İstiklâl Mahkemesine müracaat vuku bulduğunda benim salâhiyetim dahilinde değildir, deyip o sulüstimale

bakmayacaktır. Çünkü bir firara taalluk etmez. Meclisin şahsiyeti maneviyesinin tesiri ve bilhassa İstiklâl Mahkemesinin bu kadar geniş bir sahada yalnız firarilerle işigali faidei umumiyeyi mucip olamayacağından Heyeti Vekile eğer İstiklâl Mahkemesi gönderecekse kanundaki salâhiyeti umumiyesi ile gönderilmesi lüzumuna kanîim. Çünkü : Orada hiyaneti vataniye, casusluk, irtikâp ve irtişa ve emvali askeriyeye tecavüz gibi hakikaten calibi dikkat bir takım hususat vardır. Gidecek İstiklâl Mahkemesi bunlara karşı lakayit kalıp yalnız firarilere bakacak olursa bunun manası yoktur.

REİS — Hükümetin bir teklifi var. İki de tahrir var.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Reis Bey, ben kifayetin aleyhinde söyleyeceğim.

FEYZİ BEY (Nafia Vekili) (Diyarbakir) — Efendim, biz, yani hükümet, bunu yalnız asker firarilerine hasredilmek üzere teklif etmiştik. Hiyaneti vataniye ile maznun hiç bir fert yoktur, başka suret yoktur. Bu suretle teklif ediyoruz. Hükümetin noktai nazarı budur. Hükümetin fikri bu yoldadır. Yalnız asker firarilerine ve asker firarilerine taalluk eden mesele bakacaktır. Noktai nazarımız budur. Biz hükümet namına bunu teklif ediyoruz. Başka mesele bakmayacaktır. Ben hükümet namına bunun kabulünü rica ederim. (Hayhay sesleri)

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Aleyhinde söyleyeceğim Reis Bey.

REİS — Buyurun.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Hükümet İstiklâl Mahkemesi göndereceğim diye teklif ediyor. Burada şark mebuslarından arkadaşlarım çıktı «ağalar şöyle yaptı, böyle yaptı» diye bahsettiler. Efendiler hepiniz bilirsiniz ki kaçan adamlar paralı olan adamlardır. (Hayır sadaları) ve onları kaçıran ağalar değil, asıl onunla alâkadar olanlardır. İstiklâl Mahkemesi elinizdeki kanunun heyeti umumiyesi itibarıyla ister tatbik etmesin. Sizin yalnız düşüneceğiniz şey oraya göndereceğiniz zatı iyicesine tayin etmektir.

REİS — Efendim; müzakerenin kifayetini reyî âline vazediyorum. Kâfi görenler ellerini kaldırsın... Müzakere kâfi görülmüştür efendim. Tahririn birisi hükümetin teklifi veçhile muamele yapılmasından ibarettir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
11.1.1339 tarih ve Zabıt Kavanin Müdüriyeti
2576/6372 numaralı tezkere cevabıdır.

Merkezi Diyarbakir olmak üzere teşkiline lüzum görülen İstiklâl Mahkemesinin dairei faaliyetinin Elcezire cephesi mintakasının ihtiva ettiği Diyarbakir, Bitlis, Elâziz vilâyetleriyle Malatya, Urfa, Mardin, Siverek, Ergani Madeni, Genç, Muş, Siirt livalarına münhasır bulunmasının muvafık görüldüğü İledeğışar Dahiliye Vekâletinden bildirilmekle ona göre ifayı İktizasını İstirham eylerim efendim.

17.1.1339

Türkiye Büyük Millet
Meclisi İcra Vekilleri
Heyeti Reisi
Hüseyin Rauf

HACİM MUHİTTİN BEY (Karesi) — Elcezire cephesi nerelere aittir? Nerelerde istimali nüfuz edecek?

YUSUF ZİYA BEY (Bitlis) — Bendeniz; teklif üzerine söz söyleyeceğim efendim.

REİS — İkmal edelim. Bir defa hükümetin teklifi asker firarileriyle bunların muamelâtına müteallik mesail ile işigal etmek üzere Salih Efendinin tahriri de tıpkı bunun aynıdır. Mevcut kanun daîresinde ifayı vazife etsin.

(Hayır, hayır yalnız asker muamelesini ifa etsin, sesleri)

Osman, Nebizade, Necati Beylerin tahrirleri var efendim. Çorum İsmet Beyle Hamdi Beyin tahrirleri hükümetin teklifine karşı tadilname mahiyetindedir.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Kuvâiden ziyade kiral taraftarı olamaz.

REİS — Okuyalım da reyinize vazedeyim.

(İsmet Beyin tadil tahrirnamesi tekrar okundu)

(Hayır, hayır sesleri)

Bunu kabul edenler ellerini kaldırsın. (Hayır, hayır hükümetin teklifinden evvel reye konamaz sesleri)

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Tadil olamaz. Katiyen reye konamaz. Hükümetin teklifinden evvel tadil tahriri reye konamaz. Sonra intihap olamaz, rey vermeyiz. (Hükümetin teklifi sadaları) (Gürültüler) Meclis Hükümetin teklifini kabul edebilir.

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Millîye Vekili) — Efendim; İstiklâl Mahkemesi orada bir isyan var da asayiş temin için gidecek değildir. Sırf askerî mesele bakacaktır. Hükümetin noktai nazarı budur. Bir asayişsizlik yoktur. Binaenaleyh iş uzamasın.

REİS — Efendim, rica ederim müzakere yaparsak oturalım. Rica ederim. Müzakereye imkân kalmadı. Gürültü edilmesin.

HULÜSİ BEY (Karahisarısahip) — Siz aksi teklifi reye vaz ediyorsunuz.

REİS — Efendim, ekseriyette tereddüt ediyoruz. Tayini esami ile reye vaz ediyorum.

HACI ŞÜKRÜ BEY (Diyarbakir) — Neyi tayini esami ile reye vaz ediyorsunuz?

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Arkadaşlar hükümet Elcezire cephesinde yalnız asker firarisi dolayısıyla İstiklâl Mahkemesi istemektedir. Binaenaleyh bunun gayrısında hiç bir şeye lüzum olmadığını söylemektedir. Biz şimdi hükümetin haricinde bütün İstiklâl Mahkemesinin haiz olduğu salâhiyeti haiz olmak üzere İstiklâl Mahkemesi gönderirsek memleketin o ucunda bir ihtilâl var demektir. Bu müzakerat onu icabettirir. Hükümet te zaten bu ciheti düşünmüş ve ona göre bir teklifte bulunmuştur. Bu lüzumu burada söylüyor. Yalnız asker firarisi ve asker firarilerine müteallik ceraimi görecektir. Askeri muhafaza etmiş, yataklık etmiş, kaçırmış bu gibi adamları bu gibi ceraimi görebilir. Yani İstiklâl mahakimi kanununun firariler hakkındaki yalnız o fık-

raya dahildir. Kanunun firariler hakkındaki o maddesi gayet salihür. Yalnız o fıkrayı görebilir. Hükümet İstiklâl mahakimi kanununda muharrer ceraimden yalnız bir maddeyi veyahut bir kaç maddeyi ve ona salâhiyet vardır. İşte o salâhiyeti istimal ediyor. (Kimse gitmez sesleri) İsterse gidebilir, isterse gitmez. Evet İstiklâl Mahkemesine gidecek arkadaşlar çağa yapmak için mi gidiyor? Ne için gidiyor? (Gürültüler) İşte o kanun söylüyor. Siz o kanunu okumamışsınız.

ZAMİR BEY (Adana) — Pekâlâ okudum.

(Şiddetli gürültüler)

YUSUF ZİYA BEY (Denizli) — Asayiş ihlâl ediyorsunuz.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Kim ediyor? Hakkı kelâmım vardır.

YUSUF ZİYA BEY (Devamla) — Güzel söyle nedir bu herkesle kavga eder gibi bağıryorsunuz.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Binaenaleyh hükümetin teklifinden evvel reye konamaz.

REİS — Celseyi on dakika tatil ediyorum.

ÜÇÜNCÜ CELSE

Saat, Dakika : 3.15

REİS : İkinci Reis Vekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Süleyman Sırrı Bey (Yozgat), İbrahim Bey (Mardin)

REİS — Efendim celseyi küşat ediyorum.

KÂZIM PAŞA (Müdafaai Millîye Vekili) (Karesi) — Efendim, İstiklâl Mahkemeleri hakkında Meclisi Âlinizi daha iyi tenvir edebilmek için bu evrakı alıp dosyayı tetkik edeyim. Yarın tekrar getireyim.

BİR MEBUS BEY — Tetkik etmeden mi getiriniz?

KÂZIM PAŞA (Devamla) — Hayır efendim. Görüyorum ki bazı arkadaşlar tamamen tenevvür edememiş. (Ettik sadaları) Bazıları askerî firarilerine ait olsun diyorlar. Sonra binnetice âkim kalacaktır. Orada kırk, kırk beş bin davet edilmiş. Beş bin kişi gelmiş suya düşecektir. Bunun için daha iyi tenvir edeyim Meclisi Âlinizi.

HULÜSİ BEY (Karahisarısahip) — Anlamayan son takrir veren arkadaşlardır. Meclisi Âli anlamıştır.

HAKKI HÂMİ BEY (Sinop) — Meclisi Âlinin tenevvür edip etmediği reye konmakla halledilecek mesailendir. Yoksa falan veya filan efendinin arzusunun muvafık bir tarzda ârayı umumiyeye vazından sonra geri alması icabetmez. Eğer hükümet noktai nazarını iyi tespit etmiyerek gelmiş ise teessüf olunur ki pek ehemmiyetli olan bir meseleden dolayı buraya tetkiksiz ve iyi tespit etmiyerek buraya gelip Meclisi Âlinin bu kıymetli saatlerini boşu boşuna geçirmiştir. Bunun için reye konur. Ya kabul edilir ya reddedilir.

KÂZIM PAŞA (Devamla) — Efendim, Meclis tenevvür etmişse : Bazıları anlamadık diyor.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Bu sefer de biz anlamayacağız. (Reye sesleri), (Gürültüler)

REİS — Efendim; dinliyelim. Kâzım Paşa Hazretleri dosyasını tekrar tetkik etmek üzere istiyor. Bu-

nu zaten teklif eden kendileri. Bunu müdafaa etmiş. Heyeti Vekileden çıkarmış. Başka bir şey yoktur. Eğer birinci grupun fikri başka ise o başkadır.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Tetkik edeceği nokta yoktur.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) — Efendim Meclisi Âlinin göstereceği temayülata göre hareket edilir.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Hükümetin tetkik edeceği başka nokta varsa o başkadır.

HÜSEYİN BEY (Elâziz) — Biz vilâyatı şarkkiye mebusları tekmil hükümetin fikrine iştirak ediyoruz. (Hayır sadaları)

REİS — Efendim, tekrar tetkiki için hükümete iadesi talep olunuyor. Reyî âlinize vazedeceğim. Mevzuu müzakere olan teklifin hükümete iadesini reye vazedyorum. (Hayır sadaları), (Anlaşılmadı sesleri). Dinlemediniz ki anlaşılınsın. Mevzuu müzakere olan İstiklâl Mahkemesinin teşkili hakkındaki tezkere müzakere edilmişti. Bu müzakerenin bir gün sonra, iki gün sonra müzakere edilmek üzere iadesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... (Ret sesleri), (Aksini reye koy sesleri) Efendim ekseriyet hususunda Divan ittifak edemedi.

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Tayini esami ile reye vazederseniz anlaşılır.

REİS — Efendim, ekseriyet husulünde Divan ittifak edemedi. Binaenaleyh tayini esami ile reyinize vazedyorum. (Neyi tayini esami ile reye koyuyorsunuz sesleri) Efendim mevzuu müzakere olan lâyihanın iki gün sonra iade edilmek üzere hükümete verilmesini kabul edenler beyaz, kabul etmeyenler kırmızı rey versinler.

İstihşali ârâ hitam bulmuştur. Efendim reye iştirak eden zatın adedi 173. Kabul 105 yani hükümete iadesini kabul eden. Reddeden 65, Müstenkif 3'tür. Binaenaleyh 105 reyle hükümete berayı tetkik iade edilmiştir.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarlı ahip) — Bir daha iyi okusunlar da öyle getirsinler.

2. — *Memaliki müstahlasa hakkında İcaresi Mebusu Basri Bey ve rüfekasının takriri.*

REİS — Efendim takrirler var. Müsaa de ederseniz okunsun. Reyinize arz edeyim.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Bu meseleye kısmen şibih olmak üzere dairei intihabiyemizin mühim bir derdi vardır. Bu derdi açabilmek için bugün celsei hafiye akdini istiyeccektik. Celse mademki inikat etmiştir pek hayati ve ehem olan

bu nokta hakkında mücmelen izahat arzına müsaade buyurulmasını istirham ederiz.

20 Kânunusani 1339

Karesi
Abdülgaflur

Karesi
İbrahim

Karesi
Hasan Basri

REİS — Efendim; imza Karesi Abdülgaflur, İbrahim, Hasan Basri Beylerin takrirleridir. Bazı izahatımız vardır celsei hafiye akdedilmişken dinleyin diyorlar. Celsei hafiye hükümetin talebi ile akdedilmişti. Bunu tekrar reyî âlinize arz ediyorum. Arkadaşların bu teklifini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

HASAN BASRİ BEY (Karesi) — Efendim, bizim de livamıza ait pek mühim derdimiz vardır. (İşitmiyoruz sesleri) Yunan işgalinden daha yakında kurtulmuş olan memleketimizden buraya avdetimizde birtakım haberler alıyoruz. Bu haberler bizi mütesir ediyor. Her memlekette olduğu gibi bizim dairei intihabiyemizde de Yunan işgali zamanında vaki olmuş bazı ihanetler ve cinayetler vardır. Vahdetini, hamiyetini her yer gibi ötedenberi muhafaza eden memleketimizin mecmuu nüfusu dört yüzbin küsürdür. Bu dört yüzbin küsur arasında mücrim olarak tevkif edilenerin miktarı yüzde bir bile değil. Hatta yarımından daha aşağıdır.

HAŞİM BEY (Çorum) — Beher nüfusa kaç dönüm arazi zer ediliyor?

BASRİ BEY (Devamla) — Malumu âliniz Yunan işgali müellimi zamanında biz bittabi memleketimizde değildik. Anadolu'nun hür ve müstakil ağışu içinde idik. İşgal zamanında memleketimizde neler olup bittiğini badelist.hlas kendimiz de kâmilan öğrendik. Biz gitmezden evvel gerek ordumuz ve gerek hükümet mücrimleri toplamış tevkif etmiş. Bunların içinde öyleleri var ki meselâ; her biri yüzlerce köy hanedanını canavarca şehit etmiştir. Yunanlılarla birlikte çalışmışlar. Efendiler, köylerde bir köşe taşı gibi kurulan misafirhaneleri senelerdenberi binlerce fıkaraalara müedda olan bu hanedanın ufulü ebedisi bizlerce büyük zayıttandır. Hiyaneti vataniye mücrimini hakkındaki tevkifatta, takibatıa bitarafliğin ihlâl edilmediğini bu tevfiğin bilâ tefrik icra olduğunu bütün halk söylüyorlar. Ve bütün halk bu kanaattadır. Bu mücrimler daha doğrusu maznunlar arasında masum adamlar da vardır. Yahut çoğu masumdur da içlerinde maznunlar da vardır. Her iki surete göre adafetin biran evvel tecelli etmesi, mücrimlerin tec-

ziye, gayrı mücrimlerin de itlak ve tahliye olunması lâzımdır. Efendiler, mesleğimizi, ruhumuzu biliyorsunuz. Her arkadaşımız gibi biz de artık bir damla kanın akmasına taraftar değiliz. Fakat kangren haline gelmiş uzuvları da bakiyei milletini vücut ve bakası namına ihmale razı değiliz, biz...

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Koparılmalı.

BASRİ BEY (Devamla) — Ve siz de olamazsınız. Adaleti kanuniyenin biran evvel tecelli edeceğini ümit ettik. Maatteessüf etmedi. Tevkifhanelerde bir hayli insanlar vardır. Divanı harpleri, mahkemeleri faaliyete getirmek mümkün olamadı. Efendiler halk diyor ki: Senelerden beri yaptıkları ihanetin cezasını görmeyen insanlar, ki bunların içinde en meşhur eşkiya da vardır, daha doğrusu eşkiyanın hepsi bunların içinde dahildir. Bunlar bu sefer de af ve itlak edilecek olursa yapacağımız iki şey vardır. Ya bizzat hakkı adl etmek yahut bin senedenberi bizleri barındıran şu güzel öz yurdumuzdan hicret etmek.

HULÜSİ BEY (Karahisarı Sahip) — Onu aklınızdan çıkarın ihkakı hak doğurmaz.

BASRİ BEY (Karesi) — Efendiler, anlıyoruz ki Lozan konferansı bir affı umumî doğurup gelecektir. Bu takdirde arz ettiğimiz iki şıkkın ya biri ya diğeri behemehal olacağından korkuyorum. Efendiler; livamız dahilinde yüzlerce masum insanların Yunanistan'a nefi ve tebit edilmesine veyahut bir kısmı mühimminin hayatının ifnasına sebebiyet veren insanlar affolunacak olursa bu yüzlerce masum Yunanistan'da inleyen zavallı kardeşlerimizin binlere baliğ olan aileleri, hemşireleri maatteessüf sükût edemeyecektir. Bunlar bir gayz ve kin dişlerini bugün gıcırdatmaktadır. Efendiler yanıklıkla maznunlardan birini serbest bırakmışlar. Yunanistan'da akrabaları, babaları inliyen aileler ve onların hemşehrileri eğer biz orada olmasaydık bizim hatırımızı saymasalardı o adamı hükümet konağı önünde parça, parça edeceklerdi. (Mani olmamalı idiniz sesleri) Efendiler biz neye mani olduk? Kanunî ve medenî bir hükümetiz. Efendiler maruzatım tamamıyla hissiyattan mütecerrit ve tamamıyla muvafıkı haktır. Bu itibarla arz ediyorum ki biz korkuyoruz. Bir gün hak hapishanelere de hücum edeceklerdir. Balıkesir her yer gibi, bütün Türkiye gibi harekâtı milliyenin ta bidayetinden beri gösterdiği ve yaşattığı ruh vahdetini hepimiz takdir edersiniz. Bu ruh memlekette hali fevranda, hali galeyandadır. Efendiler bugün livamızın gösterdiği, yaşattığı ve göstermekte olduğu ruhu vahdeti hepimiz tak-

dir edersiniz. Bu ruh ve bu memlekette hali fevranda, hali galeyandadır. Efendiler, bugün livamız Türkiye'nin en mühim -noktai coğrafisinde bulunuyor. Bir tarafı Midilli, bir tarafı Yunanistan bir tarafı Boğazlar, bir tarafı da Marmara vesaire... Eğer hakikaten ihanet etmiş olan adamları af ve itlaka kalkışacak olursak - ki bunlar daha evveleri de mükerrenen af görmüş insanlardı - o vakit bizim livamızın vaziyeti gayet elim bir hale gelecektir. Bu maruzatı bütün Karesi mebusları namına ve bütün Karesi'de yaşayan dört yüz bin evlâdı memleket namına arz ediyorum. Buna ne suretle bir çare bulunacaksa Heyeti muhtereme düşünsün. Biz de maruzatı ifaya kendimizi mecbur buluruz. Artık ötesi vicdanınıza muhavveldir.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Evveleminde kendi düşündüğünüzü söyleyiniz.

BASRİ BEY (Karesi) — Efendim, biz arz ettiğim gibi adaleti kanuniyenin biran evvel tecelli etmesi için hangi şekil lâzımsa bunu Meclisi Âli kabul etsin. Bunda iki şekil vardır. Ya vakit zayi etmeksizin divanı harpleri, mevcut mahkemeleri biran evvel hali faaliyete sevk etmek veyahut başka bir surette çare bulmaktadır. Heyeti Celile hangi şekilde karar verirse bittabi mutadır. Bu biran evvel halledilsin.

RAĞİP BEY (Kütahya) — Muhterem arkadaşlar; şimdiye kadar istirdat edilen yerler hakkındaki maruzatımı biliyorsunuz. O cihetlere temas etmeyeceğim. Şimdi; istihlas edilen memleketler zannetmeyin ki kurtulmuştur. Beş nihayet on sene zarfında bir dikili ağaç bir canlı insan kalmamak şarhıyla mahvolmağa mahkûmdur. (Niçin sesleri) Esbabını arz edeceğim. Bir kere niçin böyle alacağını bendenize sormazdan evvel Balkanların harbi umumîden evvelki halini gözünüzün önüne getirmenizi rica ederim. Balkanlar harbi umumîden evvel ne halde idi? Bunu iyice gözünüzün önüne getirdikten sonra istirdat olunan memleketlere intikal edelim. Efendiler, burada en küçük kazada elyevm Yunan taraftarlığıyla maruf ve daima Yunanlıları arzu eden ve Yunanlılar gelmezden evvel onları davet eden ve onlar geldiğinde onlarla beraber düşmüş kalkmış ve onlara hizmet etmiş olan üçer, beşer, onar, yüzer kimseler vardır.

OPERATÖR EMİNBEY (Bursa) — Maatteessüf her yerde vardır.

RAĞİP BEY (Devamla) — Bundan maade efendiler, bugün müsallahan şekavet halinde bulunan Yunanlılar vardır. Yani Yunanlılarla çalışmış, Yunan'

lıların ordularına iltihak etmiş yüzlerce insanlar vardır.

NECİP BEY (Ertuğrul) — Vardır tasdik ederim.

RAĞİP BEY (Devamla) — Bugün yine hapishanelerde mevkuf birtakım halinler vardır. (Kimler sesleri) dahilinde yekûnu on bini tecavüz eder. Yani istimali silâha kadir, şekavete kadir olanların yekûnu on bini tecavüz eder. Teşkilâtta dahil olmak üzere.. Sulh akdolunduğu zaman eğer ahden bir affı umumî kabul edersek bunlar bugün istirdat edilmiş yerlere tekrar döküleceklerdir. Düşününüz efendiler ki, sulh zamanına intikal ettiğimiz vakit koca sahili ne suretle idar edeceğiz? Meselâ bugün dahilen teşkilâtı tekemmül ettirdikten sonra, gizlice tam müsamahamızdan bilistifade sevahile akın edecek Yunan çetelerinin tecavüzü bunlarla birleşirse....

HACİM MUHİTTİN BEY (Karesi) — O olmaz Rağip Bey.

RAĞİP BEY (Devamla) — Nasıl olmaz? Hem olur, hem olmaktadır. Elyevm ordu bulunduğu ve bütün tedabir iltihaz edildiği halde Yunan eşkiyası sahile çıkmaktadır, efendiler. Dahildekiler...

HACİM MUHİTTİN BEY (Karesi) — Ben o sevahili kâmilen bilirim öyle bir şey olmaz.

RAĞİP BEY (Devamla) — Bunlarla birleşecektir, bunlar faaliyete geldikleri menâkıhta insanları kesmeğe başlayacaklardır. Vaziyeti hakikiye avdet ettikten sonra sizi temin ederim arkadaşlar bu istirdat olunan yerlerde canlı bir insan tek bir ağaç göremiyeceksiniz. Bu gaflet devam ettikçe bu olacaktır. Başka çare yoktur. Mutlaka olacaktır. Ben bugün gözlerimle görüyorum. Sekiz on sene cereyan edecek kanlı safahtadır. Her halde olacaktır ve gayri kabili içtinap bir şekildedir. Vaki olacak şekilde telakki edenlerden birisi de benim. Efendiler elyevm - bahusus - ordunun bulunduğu menâkıhta şekavet oluyor. Aca-ba sulh avdet ettikten ve affı umumî ilân olunduktan sonra bu melunlar rahat duracaklar mıdır? Bilakis öüretlerini artıracaklar, Yunan çeteleriyle birleşecekler ve Anadolu sahillerine akın edeceklerdir. Bu muhakkaktır, gayri kabili içtinaptır. Ben en son vazifei viodaniyemi ifa etmek için size arz ediyorum ki bu arz ettiğim hadisat sulhtan sonra vaki olacaktır. O vakit ya bu memleket ahali kâmilen hicrete mecbur olacak veyahut bilmem artık bu memleket kül haline gelecektir. Binaenaleyh işi bu şekilde telakki ettikten sonra yapılacak işler ne olursa olsun Meclisi Âli-

nin insafına bırakıyorum. Dakika geçirmenin zamanı değildir.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Efendim vakitiye Rağip Beyefendi biraderimiz...

BASRÎ BEY (Karesi) — Rağip Beyi teyiden söylüyorum. Efendim Dikili'de bir müfreze çete çıkmıştır. Bu çetenin tenkiliyle iştigal ediyoruz.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Bugüne ne yapmak lâzım gelir. Bendeniz düşünemiyorum. İstiklâl mahkemesi gönderilmesi için çalışıldı, bazı arkadaşlarımızın bir kısmı buna muhalefet etti, hükümet te pak arzu etmedi. Affı umumî teklif edebilirler ve haklarıdır. Fakat hiristyanları niçin teklif etmiyorlar? Mademki içimizden hiristyanlar çıkıyor, onların yerine adamlar ikame etmektir. Efendiler, bizimle beraber vatani kurtarmağa saî olmayanlar müslüman ismi altında değil ne ismi altında bulunurlarsa bulunsunlar daima küffara muavenet etmeğe kendilerini mecbur addedeceklerdir. Çünkü menfaatleri o noktadadır. Burası hükümeti milliyenin merkezi olduğu halde İstanbul'da, şurada, burada yapmadıkları kalmadığı halde buraya gelmişler memuriyet peşinde dolşıyorlar ve hatta en ileri gelen beylerin koltuklarına girmişler geziyorlar. Bu olacaktır, Rağip Bey biraderimizin dediği gibi buna imkân ihtimal yoktur. Şu harekât netice itibariyle hapiste bulunanları hapisten kurtaracak ve diğerleri mevakiye geçeceklerdir. Allah hiç bir vakit fikrim'e gelenleri bana göstermesin. Arkadaşlarımızı - ki daima milletin saadeti için çalışmıştır - onları mahkûm edecektir. Kemal teessürle arz edeceğim harekâtı milliyeye baş olmuş olan Rauf Bey tarafından giren, bir tarafından çıkar, hiç umurunda değil, ben söyledikçe o güler. Beyefendiler, ben sahilden haberdar olmadığım halde arkadaşlardan ve sair yerden işittiğime nazaran Yunanistan'dan müslüman namı altında memleketimize birtakım melunlar geçiyor. Buna ne suretle müdahale edeceğiz, geçirmeyeceğiz?

YUSUF BEY (Denizli) — Hatta geçenlerde müsademe bile oldu.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Bugün jandarmalarının içinde kim bilir neler vardır. Geçenlerde Rauf Beyefendi Heyeti Vekile azalarında ittihadı efkâr bulunmadığından bahsetti. Efendiler, Meclisi Âlinizin arasında bulunan bazı zevat, Yunan işgali altında memurine memuriyet vermesine taraftardır. Bu nasıl zihniyettir Ben biliyorum, benim bu sözlerimden zerre kadar menfaat hasıl olmayacaktır,

belki bu sözlerime herkes gülecektir. Fakat tarihen ben mesuliyeti bu suretle duşu hamiyetimden atmış bulunacağım. Beyefendiler, bundan sonra dökülecek kanın bir katrası bir belayı asumanî olarak buna sebebiyet verenlerin üzerine yağacaktır. Bunu iyi düşünmek lâzımdır. Şimdi bu hainler için ne yapacağız? Burada arkadaşlar dediler ki adliye teşkilâtımız vardır. Başka fevkalâde mahkemeler yapıyoruz. Avrupalılar bize varsın itimat etmesin. Siz kendi kendinize itimat ediniz. Siz ne vakit kendi kendinize itimat ederseniz o vakit kâinat size itimat eder. Binaenaleyh bugün salâhiyet hakkında yapılacak muameleyi millet biliyor, diyor. Basri Bey arkadaşımıza ben diyorum. Hakimiyet milletindir. Emredin, bastırınsınlar, hepsini gebertsinler. Seyyiatı benim boynuma olsun. (Bravo sadaları)

HÜSEYİN RAUF BEY (Heyeti Vekile Reisi) (Sivas) — Yahya Galip Beyefendinin Heyeti Vekile Reisi olarak acizlerine hitaben buyurdıkları ifadattan müteessir olmamak imkânı yoktur. Her ne kadar kendileri daima benim gülmekle mukabele ettiğimi izhar buyurdularsa da hakikati hal öyle değildir. Her ne kadar bendeniz güldümse de tabii ben de memleketime vaki olacak muzır taarruzlardan onun kadar müteessirim ve Galip Bey kadar endişe ederim. Onların önüne geçmek için vüs'um ve kanunun bana verdiği salâhiyet mucibince çalışırım. Yalnız Yahya Galip Beyefendi hazretleri umumi ifade buyuruyorlar. Falan yerde falan hain var, falan yaptı. Dedilerse ve yapmadıksa hakikati halde vazifemizi yapmamış oluruz. Fakat umumiyet itibariyle Yunanistan'dan falanlar geliyor. Falanlar karşısında isimleriyle surada, şu olacaktır diye...

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Bilirsem yapmaz mıyım? Memurunuzdan onu bekleyiniz.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Müsaade buyurun misal arz edeceğim... Bazı bana sual takrirleri vermişlerdir ve demişlerdir ki filan yerde falan katliam olmuştur, filan yerde şöyle olmuştur. Teşebbüs etmişizdir. Tahkikat yapılıyor. Altı sene evvel olmuş bir vaka çıkıyor. Hükümetinizin düştüğü vaziyeti nazarı dikkate arz ederim. Geçenlerde Biga mebusları arkadaşlarımız dairei intihabiyelerinden teşrif etmiş oldukları zaman bana mühim bir malumat verdiler. Hattâ kâfi gelmedi sual takriri verdiler ki cevap vermeye mecburum. Dediler ki İngiliz'ler tarafından Gelibolu şibiceziresinde bir kanal hafrediliyor. Hareket yok mu, ne gibi teşebbüsatta bulunuyorsunuz? Dediler. Kanal meselesi saklanır, gizlenir iş

değildir. Bu saklanmaz. Senelik bir iştir. Hayır muhakkak hafriyat yapıyorlar dediler. Hayır efendim yoktur, dedik. Yine muhakkak vardır dediler. Efendim biliriz yoktur, hayır bilmiyorsunuz dediler. Bunun üzerine sual takriri verdiler. Efendiler, tahkikatımız neticesinde öyle bir şey olmadığı tahakkuk etti. Binaenaleyh hükümetinize müspet zaman ve mekân göstererek bir hadise söylemiş ve onu ihmal etmiş işe hakikaten azim ittihomla tecziye lâzımdır. Fakat umumî havadisler etrafında şedit tenkit, acziyle itiham ne kadar doğru olabilir?

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — İttiham etmiyoruz efendim, sizi nasıl ittiham ederim?

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Onun için memlekete muzır anasırın girdiğine kani iseniz şeklini veriniz. Eğer Hükümet vazifesini yapmazsa...

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Teşkilât sizdedir beyim.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Affederseniz Galip Efendi geldi geliyor sözü ile neyi yapayım? İdrak edemiyorum.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Reis Bey bir sual soracağım. Müsaade ediniz.

Rica ederim bugün Ankara merkezi hükümet olmak itibariyle postalarla kimler gelip, kimler gidiyor? Hepiniz haberdar mısınız?

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Evet efendim, haberimiz vardır. Teşkilâtımız layuhti değildir. Noksan işe ikaz buyurunuz, tashih edelim. Kusurlu bir nokta hakikaten varsa onu ihtar buyurunuz, tashih edeceğim.

İSMET BEY (Çorum) — Efendim, vilâyatı müstahlasada hiyaneti vataniye mücrimini ve mevkufiyni hakkında mevcut olan mahakimin ve Divanı Harplerde vakti zamanında bu vazifeyi ifa edemeyeceğinden dolayı arkadaşlar yana yakıla anlattılar. Hükümet bu hususta düşüncesini izhar etsin. Yani hükümet divanı harpler kâfi mi diyor? Mahkemeler kâfi mi diyor?

HÜSEYİN RAUF BEY (İcra Vekilleri Reisi) (Sivas) — Hükümet bu husustaki fikirlerini mükerreren izhar etmiştir ve Heyeti Âliyenize arz etmiştir. Uzun münakaşalar olmuştur. Heyeti Vekile uzun müzakerelerden sonra ve bu müzakere ve vaziyeti tahlil ettikten sonra karar ittihazı için Heyeti Âliyenize sevketmiştir. Heyeti Âliyeniz de ariz ve amik müzakereden sonra bir karar vermiştir. İstiklâl mahkemelerinde ne yapılmıştır?. Ondan sonra niçin intihap etmiyorsunuz? Biz mi memur göndereceğiz, farz

ediyorsunuz? Bizim hakkımız değildir, intihap size aittir.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Takip size aittir.

HÜSEYİN RAUF BEY (Devamla) — Müsaade buyurun. Biz takibin azamî derecesini yaptık. Biz ondan bir kademe ileri gitmeği küstahlık addederiz. Meclisinizin malı olmuştur. En şedit münakaşat etrafında cereyan etmiştir. Kararımızı verdikten sonra hâlâ intihabınızı yapmadınız. Yine bizde kabahat ve mesuliyet. İstirham ederim insaf ile düşünelim. (Çok doğru sesleri), (Gürültüler)

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Düşünmiyerek söylemedim kabul etmem.

İSMET BEY (Çorum) — Vaziyet daima tekerrür ettikçe vuku bulan müzakerelere rücu ediyoruz. Ne istiyorlarsa hükümet yapsın diyor. Arkadaşlar, mademki hükümet istiyor ne için arkadaşlar intihabı tehir ediyoruz?

HÜSEYİN RAUF BEY (İcra Vekilleri Reisi) (Sivas) — İsmet Beyefendi Hazretlerinin bana hitap ettiğini zannediyordum, Meclise hitap ettiğini zannetmiyordum, İsmet Bey Heyeti Vekile Reisine sual sormuştur. Ona cevap verdim. İsmet Beyefendi Meclise hitap buyuracaksanız kürsüye teşrif edersiniz. (Bravo, handeler)

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Hem kendileri kabul ederler, hem kendileri yapmazlar.

ABİDİN BEY (Lâzistan) — Muhterem arkadaşlar, zaman zaman daima bu ihtiyacı mübreme karşısında bulunduğumuzdan dolayı yani cidden bir titreme hasıl oluyor. Çünkü maatteessüf memlekette bir refah saadet temin edemiyoruz. Hakkı köylüyü ne için doğurduğu, ne için nesil getirdiğini ve bu nesil ileride makbule geçmek için çalıştığı halde siz onların tamamen felâket içinde yuvarlandığını gördükçe tabii müteessir olmamak kabil değildir. Arkadaşlar, bilemiyorum hükümet vazifesini görememekten mütevellit midir? Bu başımızda dolaşan, felaketler, yoksa hakikaten biz mi girişiyoruz bu mücadeleye, bu mücadeleden korkuyor muyuz? Yani (Anlayamıyoruz izah ediniz sesleri) Evet mücadele çünkü bir takım hain, namussuz, derras herifler memleketimizi yıkmak için kahbe Yunanla teşriki mesaf eden ve senelerle çeteler halinde dolaşan hainleri biz hâlâ yaşatacak mıyız? (Bravo sesleri)

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Şu şahısları izah etsen.

ABİDİN BEY (Devamla) — Evet ben başka bir şey bilmem. Yalnız bütün kalbimde, vicdanımda olan

bir nesli huzuru ailelerinde söylemekle kendimi biraz teselli etmek istiyorum. Belki de bundan dolayı müteellimim. Çünkü insanlara, beşere merhamet etmeğimiz lâzımdır. Fakat beşer de, insan da namussuz olursa ve hayvanın, canavarın yapmadığı şeyi yaparsa her halde onu canavar yerine, hani hoca efendilerimizin dediği (Küllü muzırnı nakil), (Alkışlar) Efendiler, ben Bolu isyanına iştirâk edenlerdenim) (Handeler) Yani orada zuhura gelen isyanı bastırmağa memur olanlardan birisi de benim. Efendiler, orada Bolu'ya girer girmez ilk kendi nazarım tabii kendi mesleğim olan hastahaneye gittim. Hastahane gördüm ki bir çok Türk yavruları, hiçbir tane Çerkez, Abaza görmedim. Tahkikat yaptım, hep müşevvikler bunlar. Binmiş atına def olmuş gitmiş. Türkü bırakmış orada, tamamen muzmahil olunca ya kadar, Türk dayanmış kuvvayı Halife geliyor ve Sultanın oğulları geliyormuş. Siz dayının biz de başka tarafta çalışacağız. Hepsı yaralı, gördük, orada işte arkadaşlarımız bunu Fuat, Şükrü Bey hepsi bilirler. Arkadaşlar ben de razı olduğum veçhile Rumeli muhacirlerinin nasilki evvelce bir köyde 300 hane, 400 hane bırakılıyorsa ben de buna razıyım. Tekrar bir Arnavutluk bir tüfenkli karşımıza çıkmamak için onları köy köy dağıttığımız gibi bunları da dağıtmalıyız. (Doğru sesleri) Bunların kâşanelerini, bunların yurtlarını tetkik edecek olursak bunlar birer ihsanı şahanei müstebidedir ve bunlar eşkiya yurdu da olmuştur. İşte Bolu havalisi; teknil geçitlerin başında Abaze ve Çerkezlerdir ve bu geçitleri tutmuşlar. Bunlarda bir akide vardır. Türkün malı Çerkeze helaldir. (O, sesleri) Ve ben oraya gittiğim vakitte dedim ki:

HÜSEYİN HAYRİ BEY (Dersim) — Bir millet namına burada söz söylenmez. Reis Bey milleti karıştırmayınız.

REİS — Sadece..

ABİDİN BEY (Devamla) — Bunların içinde müstesnalı vardır. Bunların içinde namuslu büyük şahsiyetler yok değildir. Fakat arkadaşlar rica ederim bunların fevkalâde istisnası hakikaten bu biçare Türkü, biçare namuskâr ve hakikaten faziletkâr olan Türkü iğfal eden bu gibi şahsiyetlerdir. İşte efendiler; İstanbul'da; Rumelili olan bir şahıs; kahbe bir şahıs sokulmuş polis Müdürü Umumisi olmuştur. (Neredeseleri) Ve envai mezalim yapmıştır. (Kimdir sesleri) Tahsin; Efendiler; ben kendime ait olanları çektiirdiğim ve makul söylediğim gibi diğerlerini de söylemeği vicdanım bana emreder. Bu Türkün.. bu

biçare kağnıcının halasını arzu edenler, bunları ec-melidirler. Her halde izmihlal, inkıraz bulmalıdır ve yahut bunları ayı gibi dişlerini, tırnaklarını kesmeli ondan sonra oyna pehlivan demeli (Alkışlar) (Handeler) Yoksa başka türlü imkân haricindedir arkadaşlar.

CELÂL NURÎ BEY (Gelibolu) — Reis Bey; biraz yavaş söylesin dışarıdan işitiliyor.

ABİDİN BEY (Devamla) — Celâl Nuri Bey ben sana bir söz söylerim. Cevabını senelerce düşünürsün, bulamazsın.

CELÂL NURÎ BEY (Gelibolu) — Efendim mü-talaasına itiraz etmedim. Dışarıdan duyuluyor dedim.

ABİDİN BEY (Devamla) — Nereden duyulursa duyulsun. Hamdederim ki; sana duyurdum da getirdim, oradaki Fransızın yanından (Devam sesleri) İşte arkadaşlar, vicdanı âli, temiz ve pâk ve bu sakafın altında cidden Türkün felâketini sürura tebdil etmeğe cehdeden siz arkadaşlarımız düşününüz, eğer istiklâl mahkemesi lâzımsa ve hakikaten bize bundan gayri kimse nafi teşkilât olamıyorsa, bir saat evvel gönderelim. Her vakit dönüp dönüp de dolap gibi karşımıza çıkmasın. Fakat ben doğrudan doğruya hükümetin böyle bir teklifi kanunî yapıp böyle üc-mel ve cemiyet halinde bulunan eşhas kim olursa olsun dağıtılmak ve doğrudan doğruya teker teker olurlarsa o vakit hükümeti iş görebilir. Eğer hükümet bunu yapmıyorsa rica ederim çekilsin beyahu; çekilsin be. Bir parça da rica ederim insaf etsin. Her kim dairei intihabiyesinden gelirse ben soyuldum. Beriki soyulmuş, obirisi, bilmem ne olmuş, obiri katledilmiş, haksızlık olmuş, hâlâ dinlemiyor. (Mencigü-yem tanburen çigüyet) (Handeler) En son ricam, bu hususta en son bir celse hafiyemiz olsun bu arkadaşlar. Kağnıcıya merhem olalım arkadaşlar.

NECİP BEY (Ertuğrul) — Efendim, mesele gayet mühimdir. Bu meseleyi esaslı bir surette halletmek ve bir karar vermek lâzımdır rica ederim. Bendenizin kanaatimce mesai milliyet ve vataniyede yalnız zekâ, irfan, hüsnü niyet kâfi değildir. Bunda milliyet ve örfi meseleler vardır. Şahsen çok kıymetli, çok dahi, hamiyetli, irfanlı insanlar olabilir. Fakat devletin siyaseti umumiyesini kavrayamaz; ihtiyacı umumiyesini ihata edemez. Maruzatımı iki satırlık bir mazii misal ile ispat edeceğim. Belki yanlışır. Ben o kanaattem ve doğrudur. Bir Sokullu Mehmet Paşa vardır Veziri maali. Bunu hepimiz biliriz. Ondan evvel bir de Sultan Selim vardı. Bu devlete bir istikamet umumiye vazetmiştir. Teşkilâtında daima

bunu tatbik ediyordu. Zamanında Sokullu çok hâkîm, çok hükümet adamı bir recül olarak tanınmıştı. Şarka ait muharebeler hakkında bu ne diyordu? Arada Kürdistan dağları vardır ve bir çok mezahim vardır falan diye Şark zaferine aleyhdar olan bu adam zavallı ihtiyar Kanuni'yi Viyana surlarında öldürtmüştü. Viyana seferi yapmakta faide görüyor, Şarka sefer yapmağı bilüzum görüyordu. İşte bu adam çünkü devşirme çocuğu idi. Bu milletin, bu devletin siyaseti umumiyesini tayin edememişti.

BİR MEBUS — Sırp idi.

NECİP BEY (Devamla) — İşte bunun şahsi dehası, iktidarı kâfi gelmemiştir. Belki zamanının adamı olmuştur. Fakat devlet adamı olamamıştır ve hükümetin siyasetini kavrayamamıştır. Şahsen çok zeki, çok hamiyetli, benim kadar bu millete merbut, milletin yükselmesini arzu eder adamlar olabilir. Fakat herkes mensup olduğu kavme muhabbetli olmak kabil değildir. Bir misal arz edeyim, meselâ İzmit'te yakında bir jandarma kumandanı vardı. Şimdi kaldırılmış olduğunu işitiyorum. Rüştü Bey namında bir adam. İzmit bizim livaya yakındır bilvesiyle ora ahalsinin bazılarıyla temasta bulunmuştum. Bazı şikâyetler işittim. Diyorlar ki: Jandarma Kumandanı Çerkez, jandarma zabitanından bir kısmı Çerkez, orada bir de Laz'la Çerkez davası vardır. Arada Türkler eziliyor. Bunu bilmünasebe Jandarma Umum Kumandanına söyledim. Bu adam gayet hamiyetlidir. Şurada burada bulunmuş, zannederim Bolu'da da bulunmuştur. Falan yerde hizmet etmiştir dedi kabul ettim. Fakat bunun şahsi kıymeti, hamiyeti kâfi gelmiyor arkadaşlar. Bu mutlaka ırkî rabıtasıyla, kavmi merbutiyetleri tesiriyle o caniyeye lâzım gelen muameleyi tatbik edemiyor. Şüphesiz insan mensup olduğu kavme fazla itimat eder ve belki haklıdır. Fakat kaidei umumiye olarak bunu kabul ederim ki: (Türke Türkten maadası acımaz.) Acıyanlar vardır, istisnaları vardır. Fakat şahsen zararları dokunuyor. Onun için esas budur. Bilhassa zabta tesiratını tasrih etmek lâzımdır. Bugün adliye, zabita, polis - bu açık bir hakikattir - Çerkez ve Arnavutlar elindedir.

Adliye, zabita, polis - bu acı bir hakikattir - Arnavut ve Çerkezdir. Efendim, çimizde Türk olmayan arkadaşlar benim kadar hamiyetlidir. Bunu kabul ederim ve ben şüphe etmem daha fazla fedakâr-dı bunu da kabul ederim. Fakat darılmasınlar; bunu teslim etsinler ki kendilerinden mazarrat gelmez, faide gelir. Fakat dolayısıyla her hangi bir Arnavut'a

bir Çerkez'e itimat edemiyoruz. Bu mesele zarar getirir - etrafa fena muzırlar serper - bundan dolayı...

DUR SUN BEY (Çorum) — İşte Dahiliye Vekâleti,

NECİP BEY (Devamla) — Ben bu kanaattemyim. Rica ederim bu kanaatim yanıssa tabii bir arkadaşım. Yanlış kanaat taşımaktan dolayı günahkâr oldumsa muarız arkadaşlarım bu kanaatimi tashih buyursunlar,

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) — Efendim, bendeniz de bilhassa Yunanlılar tarafından yakılmak ve yıkılmak ve şenaatin envai yapılmak ve hakikaten harap olan ve harabeler içerisinde müstesna bir şekil irae eden dairei intihabiyemin bütün kazalarını ve ekseri köylerini, nahiyelerini gezdim. Bütün arkadaşlarım malumatı umumiye sahipleri oldukları için buraya gelir gelmez beyanatta bulunmadım. Şurada cereyan eden müzakeratta, bilhassa Basri Bey biraderimizin temas ettiği bir noktayı şöyle hulâsa edeyim.

Kesif bir halk vardır. Bu halkın endişesi kendilerine düşman varken, düşmanla birleşerek fenalık edenlerden intikam almaktır. Edilen endişe budur. Bana dediler ki; sen bize nutuk söylüyorsun ama, bunlar yine bizim karşımızda gezecekler midir? Yolunda izharı endişede bulundular. Buraya geldiğim zaman anladım ki hakikaten Meclisi Âli bu vaziyeti nazarı itibare almış ve istiklâl mahakimini teşkil ve izama karar vermiş. O halde bendenizce de matlup hâsıl olmuş. İstiklâl mahkemeleri meselesinin ehemmiyetini istiklâl mahkemelerinin aleyhinde bulunduğunu bildiğim Hüseyin Avni Beye de affı âlilerine güvenerek bir telgraf çekmiştim. Fakat ben buraya gelince anladım ki, Hüseyin Avni Beye oradan verdiğimiz telgraflar tebdili kanaatini bile mucip olamamış ve kendileri yine istiklâl mahkemeleri aleyhindeki noktai nazarında sebat etmiş. Diğer arkadaşlarımla birlikte bu müşkilâtı iktiham etmek için biz ruznamede bulunan istiklâl mahakimi meselesini takip ederken emvali metrukeye ait maddei münferideyi kendileriyle beraber Adliye Encümeninde tespit ettik. Mesele hali tabiiyesinde gidiyor. Çünkü haini vatanlar vardır. Bu haini vatanlar düşmanlarla teşriki mesai etmiştir. İstiklâl mahkemeleri lâzımdır. Çünkü emvali metruke meselesinde kanun buna müsait olmadığı için bir maddei münferide yapmak lâzımdır, denildi. O da ihzar edildi. Zannederim ki bir Perşembe günü idi veya Çarşamba günü idi, maalesef arkadaşlar tekrar, tekrar söylüyorum. Maalesef yine söyleyeyim Makamı Riyasete mi veyahut umumiye teamülünde mi

diyeyim, muntazam bir usul ve nizam cari olmadığı için falan gün başlamak üzere Adliye Encümeninde ihzar edilen o maddeyi maalesef bilmem dör yüz madde delik ruznamesinin içine gömüldü ve intihap hakkındaki karar da mevkii tatbika konulmadı. Malumu âlinizdir ki intihaba müteallik her mesele evrakı varideyi müteakip mevkii tatbika koymak muamelât ve nizam icabatındandır. Bu olmadı, istiklâl mahkemeleri intihabatı da icra edilmedi. İntaç edilen o maddei münferidede ondan dolaydır ki maraz geçmedi. Tedavisine tedbir bulamadık. Ben sonra geldim Heyeti Umumiyeden rica ettim. Malumu âliniz usuller çıkardık. Bidat diyeceğim - Meclis bidati diyeceğim - çünkü gün hararetle müzakeresine başladığımız bir meseleyi ertesi gün birisi gelip bir teklif veriyor. Haydi bakalım ona başlıyoruz, çünkü kararı unutuyoruz, bidat vaki oluyor. Heyeti Umumiyeye teklif ettim. Dedim ki; efendiler bu kanun müzakere edilerek kabul edildi. Rica ederim intihabat da yapılsın, dedim. Kabul olunmadı. Kabul olunan bir meseleyi ikinci defa mevzuubahis etmeye bendenizin yüzüm kızarır... Doğrusu bendenizin yüzüm kızardı, yapmadım. Fakat şunu da itiraf edeyim ki her şeye tercihan müzakeresi takarrür etmiş bir keyfiyeti intaç etmek için nizamnamemizde sarahat vardır. Ayrıca bir karar daha almaya lüzum yoktur. Basri Beyin, Ragıp Beyin bahsettiği gibi bu esas olsun. Bendenizce bu hususta karar ve saire mesaili yoktur. Hiyaneti vataniye cürümleri, casusluk ve düşmanla teşriki mesai etmek ve emlâki metruke gibi üç mesele ile iştilal etmek üzere - çünkü Meclis istiklâl mahakiminin vazifelerini tespit etmiştir - istiklâl mahkemeleri gönderilirse ve bunların diğer vazifeleri tahdit olunursa öyle zannediyorum ki hakikaten adaletle susayan halkın derdine çare bulunmuş olur. Bu işlerin mahakimi - umumiye - de yapılması meselesi bugün için belki varit değildir, doğru değildir. Çünkü henüz adam kıtlığından dolayı teşkilâtı adliye noksandır. Onun için bendeniz, Heyeti Umumiyeye şunu arz ediyorum; Meclis karar vermiştir. Vilâyatı mustahlasadaki emvali metrukeye bakılsın diye maddei kanuniye hazırlanmıştır. Müzakere edilmek lâzım gelirken gün geçmiştir. İstiklâl mahkemeleri azası intihabatının her şeye müraccah olması lâzım gelir. Nasıl ki encümen vesaire intihabatı her şeye tercih ediliyor. Bunun da tercihinin karar verilmiştir. Bu heyetleri gönderelim. Adalet mi olacaktır, bir gün evvel ve bilhassa sulh konferansından evvel cezası mı verilecektir? Lâzım gelen şey bir an evvel yapılsın. Biraz derdimize deva bulunsun. Zannederim Basri biraderimiz de bu fikrime iştirak

ederler. İstiklâl mahkemelerinin izamı takarrür etmiştir. Bir intihabat icrası kalmıştır. Onu yapalım bitsin.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Muhterem arkadaşlar, biliyorsunuz ki istiklâl mahkimi meselesi bu Meclisi Âlinizi çok işgal etti. Her dairei intihabiyesine gidip gelen bir çok arkadaşlar, vaktiyle bu lüzumu dermeyan ettiler. Biz de bu lüzumu gelince beyan etmiştik. Fakat aradan uzun bir zamanın geçmesi bu gibi ve bu kabil ceraiime hali hazırdaki divanı harpler tarafından vaziyet edilmiş olduğundan dolayı bendeniz hemen işlerin bitmiş gibi olduğunu görüyorum. Ben, kendi dairei intihabiyemde bu defa gördüm ki hiyaneti harbiye ve casusluktan dolayı dokuz kişi idama mahkûm edilmiş ve infaz olunmuştur. Sonra ufak tefek kusuru olanların kimisi mahkûm edilmiş, bir kısmı da tetkikat yapılmak üzere mahalli bidayet mahkemesine verilmiş. Mahalli bidayet mahkemesi işe vaziyet etmiş. Kısmen bearaat ettirmiş, yani bir şey tebeyyün etmemiştir. Aşağı, yukarı işler böyledir. Emlali metruke meselesine gelince; emvali metrukenin dibi delinmiştir. Bu defa Karahisar'a gittiğimde anladım. Hep şişelerin dibi delinmiş, yani içinde bir şey kalmamış, yani civa gibi içinden kaçmış. Bu, pekâlâ olarak Meclisi Âlide müzakere edilirken Maliye Vekilinin verdiği cevaptan az çok anlaşıldı. Emlali metruke meselesi de uçmuştur. Yani gidecek mahkemeler bundan sonra hava ile uğraşacaktır.

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Efendim, bendeniz, gayet kısa söyleyeceğim. Bendenizin dairei intihabiyem olan Bolu mülhak Düzce kazası, İstanbul - Hendek - Adapazarı Bolu üzerindedir. Burada Abaza ve Çerkezlerden mürekkep bir çok akvam vardır. Bu iki kısım kavim, ki esasen hiç bir sanatlâ meluf olmayan ve şekaveti kendileri için medarı teayyüş addeden bir güruhtur Bunun için bunlar, daima rahatı ihlâl etmekten feragat etmiyorlar. Elyevm de böyledirler. Onun için bendeniz, bugün en çok Dahiliye Vekâletini alâkadâr eden bu meselede Dahiliye Vekâletine salâhiyet verip de Mokren, Darıyeri boğazlarında müçtemi ve kesif bir halde iskân edilmiş olan bunlar, oradan kaldırılmadıkça o muhitin asayişinin temini gayrı mümkündür. Vilâyatı mustahlasanın daha acı bir şekilde bu fezahat cereyan etmektedir. Onun için rica ederim, vilâyatı mustahlasaya İstiklâl Mahkemesi gönderilmesi tasavvuru düşünülürken Dahiliye Vekâletine bir salâhiyeti mahsusa verilmesi de unutulmasın. Ne yapılacaksa çaresi bulunsun. Yoksa tamamen tepeden tırnağa kadar müsellaah olan on a..., on yedi

binden ibaret olan bu halk ekseriyeti kahiresi kırk bin nüfusa baliğ olan Türke galebe ediyor. Çünkü ellerinden silâhı alınmamıştır; dememiştir ki... İsyân dolayısıyla Türkün elinde birinin silâh ve çakı kalmamıştır. Tamamen alınmıştır. Fakat onların ne çakısı ve ne de bir silâhı alınmamıştır. Binaenaleyh bu vaziyette ora halkı da geyet feci bir hal içindedir.

BEHCET BEY (Kângırı) — Bunlar kimdir?

ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Abaza, Çerkez. Bunlar da onyedî bin kişiden ibarettir. Kırk bin Türke galebe çalıyor. Bu hususta bendeniz diyorum ki Dahiliye Vekâletine iyice bir salâhiyet vermeli bunları o iki geçitten uzaklaştırmalıdır. Geçen gün yine dairei intihabiyemden aldığım malumata göre yirmi otuz hayvanı birden sürmek suretiyle götürüyorlar. Onun için buna çare olmak üzere bu noktanın unutulmamasını rica ederim.

DURSUN BEY (Çorum) — Necip Bey biraderimiz memleketimizin asırtardan beri devam eden en acıklı noktasına temas ettiler. Bu suretle verdikleri izahattan dolayı kendilerine teşekkür edeceğim. Efendiler ben yalnız uzun uzadıya tarihi bir malumat vermeyeceğim. Geçen sene hatırlardadır ki katil İlyas namında bir şakiyi affettik ve bu da Dahiliye Vekâletinin musırrane teklifi üzerine oldu. Binaenaleyh o kanunla af tarihine kadar cinayet vukuatlarından bahsedemeyeceğim. Efendiler; bu affediidi, katiyen kasabaya gelmedi. Yedi, sekiz çadır ve Rumlar da dahil olduğu halde sekiz on şerik ile bir yaylaya oturdu. Yani bir imtiyazlı şaki namını aldı. Falan köye haber gönderiyor. Elli koyun göndersinler. Toplanıyor geliyor, beş yüz koyun göndersinler diyor geliyor, buğday isterse gönderiliyor. Hulâsa istediğini biçare köylüye yaptırıyor. Bu böyle şekavetten masun olarak şekavet icra ederken oraya bilmem ne sebeple Dahiliye Vekâleti Rasim Canpolat Beyin bir alay süvari jandarma göndermesine bir mana veremiyorum. Bu alayın merkezi Sungurlu'dadır. Biz o mıntıkadan gidip geldikçe uğradığımız köylerde temas ettiğimiz ahali bu katil İlyas'ın bu suretle yaptığı şekavetten acıklı, acıklı bahsetiler ve Alanikli kariyesi ahalişi diyor ki bizden iki yüz yarım arpa istedi verdik. Bendeniz bu vaziyeti mutasarrıflığa bildirdim ve burada da Dahiliye Müsteşarlığına anlattım. Gidip gelirken orada bulunan Jandarma Kumandanı Rasim ve Canpolat beylere meseleyi böyle anlatırken cevaben hayır efendim katil İlyas evliya gibi hatta Hükûmete muavenet ediyor dediler. Binaenaleyh efendiler bu şekavet bu suretle devam ediyor ve sonra Allah

razı olsun ki gayri köylüler bu suretle yapılan şekavete tahammül edemediler. Bir köye haber göndermiş yüz ve iki yüz banknot istemiş. Onlar cevaben demişler ki gelsin akşamleyin paramızı alsın, götürsün demişler. Katil İlyas ve bir kaç şeriri o gün orada öldürülüyor. İşte efendiler Rasim ve Canpolat katil İlyas'ın hamisidir. Necip Bey biraderimizin buyurduğu malumu âliniz umuru maliye ve millette mesul yerinde bulunan mutlaka yüksek his ilmi irfan sahibi olması şart değildir. İcabatı mahalliyeye tevfiik hareket edecek insanlar lâzımdır. Eğer katil İlyas'ın cevalangâhı şekaveti olan yerlerde ciddi bir jandarma müessesesi olsaydı o meydana gelmez ve büyütmezlerdi, imha edilirdi. Binaenaleyh bu mesele pek mühim bir noktadır bu nokta etrafında Hükümet gayet samimi

ve ciddi bir surette tathirat ve dezenfekte yapmalıdır .

REİS — Efendim müzaekrenin kifayeti hakkında bir takrir var. Reyi âlinize vazedeceğim. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın... Müzakere kâfi görülmüştür.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir İstiklâl mahkemelerine aza intihap edilmek üzere ruznameyi müzakereye geçilmesini teklif ederim.

20 Kânunusani 1339

Diyaribekir Mebusu

Hacı Şükrü

REİS — Efendim takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

